

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота
магістра

з теми «**ФОРМУВАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ
ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗА ДОПОМОГОЮ СИТУАЦІЙНИХ ВПРАВ**»

Виконала: студентка II курсу
групи РО1 – М21
спеціальності 013 Початкова освіта
Мавдрик Руслана Олександрівна

Керівник: **Третяк Н.В.**,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії та
методик початкової освіти

Рецензент: **Галаманжук Л.Л.**,
доктор педагогічних наук, професор
кафедри теорії та методик дошкільної
освіти

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ	9
1.1. Розвиток діалогічного мовлення молодших школярів як актуальна педагогічна проблема.....	9
1.2. Особливості формування діалогічного мовлення учнів молодшого шкільного віку	24
Висновки до 1 розділу.....	36
РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБОМ СИТУАЦІЙНИХ ВПРАВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ.....	38
2.1. Розвиток діалогічного мовлення учнів за допомогою ситуаційних вправ	38
2.2. Формування в учнів початкових класів діалогічних умінь під час вивчення української мови за допомогою ситуаційних вправ	45
2.3. Експериментальне дослідження застосування ситуаційних вправ на уроках української мови та літературного читання для формування діалогічних вмінь	61

2.4. Аналіз результатів дослідження.....	68
Висновки до 2 розділу.....	71
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	76

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена новими тенденціями в розвитку системи освіти, утвердженням її гуманістичної парадигми, яка основним вектором прогресивного розвитку суспільства проголошує гармонізацію природи й соціуму, свободи й відповідальності особистості, загальнолюдських і національних цінностей.

З метою забезпечення ефективного освітнього простору здійснюються важливі реформи, посилюються вимоги й реалізуються нові підходи до розвитку особистості учня початкових класів, закладені у національній системі освіти і визначені у державних документах щодо реформування мовної освіти в Україні (Конституція України, закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», «Про мови», Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті).

Період у початковій школі науковці вважають сенситивним, оскільки в цьому віці дитина більше чутлива до мовної та мовленнєвої інформації (О. Запорожець, Ф. Сохін, О. Ушакова та ін.).

З огляду на значення діалогічного мовлення для розвитку особистості, яка зростає, важливим є те, що діалогізоване мовленнєве середовище оточує дитину з перших хвилин життя. Базовий компонент початкової освіти визначає одним з пріоритетних завдань мовленнєвого розвитку формування діалогічної компетенції та конкретизує її зміст. Недостатня розробленість проблеми, епізодичний характер роботи над діалогом, що має місце в традиційній практиці навчальних закладів не дозволяє максимально повно й успішно розв'язувати це завдання.

Діалог активно досліджували та досліджують науковці у філософському (М. Бахтін, В. Біблер, М. Бубер та ін.), лінгвістичному (Н. Арутюнова, Т. Винокур, Л. Щерба, Л. Якубинський та ін.), нейрофізіологічному (Н. Бехтерева, Є. Бойко, О. Лурія та ін.), психологічному

та психолінгвістичному (Л. Виготський, І. Горелов, М. Жинкін, І. Зимня, Л. Калмикова, С. Лебединський, О. Леонтьєв, Т. Піроженко, К. Сєдов, Т. Ушакова, С. Цейтлін, О. Шахнарович, Н. Юр'єва та ін.), лінгвосоціопсихологічному (Т. Дридзе, І. Зимня та ін.), лінгводидактичному (А. Арушанова, А. Богуш, А. Бородич, Н. Гавриш, В. Захарченко, К. Крутій, Г. Леушина, Н. Луцан, В. Любашина, С. Хаджирадєва, О. Ушакова, Г. Чулкова та ін.) аспектах.

Незважаючи на наявність значної кількості психолого-педагогічної й науково-методичної літератури з навчання діалогічного мовлення дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку, питання навчання діалогу засобами художнього слова в процесі художньо-мовленнєвої діяльності спеціально не вивчалися, що зумовлює нагальну потребу в дослідженні особливостей становлення діалогу на етапі молодшого дошкільного віку, розроблення науково обґрунтованої методичної системи навчання діалогічного мовлення.

Аналізуючи сучасний стан роботи з навчання діалогічного мовлення молодших школярів засвідчив наявність активної стихійної мовленнєвої практики дітей, але в ситуації організованої навчально-мовленнєвої діяльності, монолог вчителя не повинен домінувати. Хибні усталені уявлення педагогів про мовчазність і вдавану дисциплінованість дітей як найвагомійші показники порядку на занятті негативно впливають на професійну позицію вчителів, значна частина з яких продовжують *говорити* дітям, а не *розмовляти* з ними, тим більше не дають змоги малюкам оволодіти навичками змістовного діалогу. Як засвідчують експериментальні дослідження А. Арушанової, К. Крутій, В. Ляпунової, Г. Чулкової, Т. Юртайкіної, без спеціального навчання діалогічне мовлення не досягає необхідного якісного рівня, що негативно впливає на якість мовлення загалом і процес соціалізації дітей зокрема.

Актуальність проблеми підтверджено й виявленими на основі аналізу наукової літератури та реальної практики роботи закладів початкової освіти низки суперечностей між соціальною значущістю формування діалогічного

мовлення в особистості, яка зростає, та недостатньою увагою до розвитку діалогічного мовлення в сенситивний період становлення мовленнєвої діяльності; потребою в сучасних технологіях навчання діалогічного мовлення молодших школярів і недостатньою теоретичною обґрунтованістю та методичною розробленістю цього процесу; наявністю значного потенціалу художнього слова як засобу формування діалогічного мовлення дітей і недостатньою науково-методичною його розробленістю.

Отже, актуальність проблеми, її соціальна значущість, необхідність розв'язання означених суперечностей зумовили вибір теми магістерської роботи: «Формування діалогічного мовлення учнів початкових класів за допомогою ситуаційних вправ».

Об'єкт дослідження – розвиток діалогічного мовлення учнів початкових класів на уроках української мови.

Предмет дослідження – методика навчання діалогічного мовлення дітей молодшого шкільного віку за допомогою ситуаційних вправ у процесі мовленнєвої діяльності.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність методики навчання діалогічного мовлення дітей молодшого шкільного віку за допомогою ситуаційних вправ як засобу формування діалогічного мовлення учнів початкових класів на уроках української мови.

Гіпотеза дослідження. Навчання діалогічного мовлення дітей молодшого шкільного віку буде результативним, якщо застосовувати в процесі мовленнєвої діяльності методику, суть якої полягає в організації навчання на основі художнього слова, що забезпечує перехід від відтворення дітьми окремих реплік, простих діалогів літературних героїв до самостійної їх побудови в мовленнєво-ігрових ситуаціях за змістом літературних текстів.

Ефективність запровадження методики забезпечуватиметься реалізацією сукупності педагогічних умов: створення мовленнєвого середовища, що стимулює розгортання діалогічної взаємодії дітей у різних

формах художньо-мовленнєвої діяльності; формування в молодших школярів діалогічних умінь на основі художніх текстів; зміна позиції педагога в діалозі з молодшими школярами та дітей між собою.

Завдання дослідження.

1. На підставі аналізу наукових джерел уточнити сутність понять „діалогічне мовлення”, „діалогічні вміння” стосовно дітей молодшого шкільного віку.

2. З'ясувати психолінгвістичні механізми розвитку діалогічного мовлення в молодшому шкільному віці.

3. Розробити критерії, показники й схарактеризувати рівні сформованості діалогічного мовлення молодших школярів.

4. Обґрунтувати методику навчання молодших школярів діалогічного мовлення засобами художнього слова та педагогічні умови її реалізації.

5. Експериментально перевірити ефективність розробленої методики навчання молодших школярів діалогічного мовлення.

Теоретико-методологічні засади дослідження становлять: фундаментальні положення теорії пізнання, теорії комунікації про її сутність і роль у становленні особистості, соціокультурному розвитку суспільства, про мову як продукт суспільно-історичного розвитку й найважливіший засіб спілкування; принципи системного (В. Афанасьєв, І. Блауберг, В. Садовський, Е. Юдін та ін.), діяльнісного (Л. Виготський, О. Запорожець, О. Леонтєв, С. Рубінштейн), суб'єктного (Б. Ананьєв, К. Абульханова-Славська, А. Брушлинський, В. Кудрявцев, Д. Леонтєв та ін.) підходів; теорія мовленнєвої діяльності, відображена в роботах Л. Виготського, М. Жинкіна, І. Зимньої, О. Леонтєва, С. Рубінштейна, О. Шахнаровича та ін.; дослідження онтогенезу мовлення й формування мовної та мовленнєвої здібностей (А. Богуш, Є. Ісеніна, Л. Калмикова, К. Крутій, Н. Лепська, Т. Піроженко, Ф. Сохін, С. Цейтлін, Т. Ушакова та ін.); лінгвістичні, психологічні, лінгводидактичні, дослідження, у яких обґрунтовують комплексний підхід до розв'язання завдань мовленнєвого розвитку дітей (А. Богуш, В. Виноградов,

О. Гвоздєв, О. Запорожець, Д. Ельконін, О. Леонтєв, О. Ушакова, К. Ушинський, Є. Тихєєва та ін.).

Для досягнення поставлених цілей і завдань було використано такі **методи дослідження**: *теоретичні* – термінологічний аналіз для уточнення понятійного поля дослідження; контент-аналіз психологічної, педагогічної та методичної літератури з проблеми навчання діалогічного мовлення в художньо-мовленнєвій діяльності молодших школярів з метою відбору й осмислення фактичного матеріалу; аналіз навчально-методичного забезпечення процесу навчання діалогічного мовлення молодших школярів для характеристики його стану; проектування для розробки методики навчання діалогічного мовлення молодших школярів; *емпіричні* – діагностичні (анкетування, бесіди, педагогічне спостереження, метод експертних оцінок, узагальнення досвіду роботи вчителів для вивчення стану роботи з розвитку діалогічного мовлення школярів; індивідуальні завдання, мовленнєві ситуації, опитування, інсценівки з метою визначення рівня сформованості діалогічних умінь у молодших школярів); *педагогічний експеримент* (констатувальний, формувальний, контрольний етапи) для перевірки результативності розробленої методики; *методи математичної статистики* для визначення статистичної значущості одержаних результатів дослідження.

Експериментальна база дослідження. Експеримент проводився в Кам'янець-Подільському ліцеї № 16.

Практичне значення дослідження полягає в готовності до запровадження методики навчання діалогічного мовлення дітей молодшого шкільного віку засобами художнього слова, дібраного й систематизованого методичного та літературно-художнього матеріалу.

Апробація результатів дослідження здійснювалася через публікацію матеріалів дослідження. Основні положення, результати дослідження обговорювалися під час виступів на кафедрі теорії та методик початкової освіти.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У дослідженні представлено розв'язання проблеми навчання діалогічного мовлення дітей молодшого шкільного віку в художньо-мовленнєвій діяльності на основі застосування розробленої методики.

1. Дослідження теорії та практики навчання діалогічного мовлення за філософсько-етичним, соціально-комунікативним, лінгвістичним, психологічним та лінгводидактичним напрямками з позицій системного, діяльнісного, суб'єктного, комплексного підходів дав змогу оцінити складність і багатоаспектність цієї проблеми, яка становить предмет інтересу багатьох наук.

Теоретичний аналіз ключових понять у контексті вивчення широкого понятійного поля дав змогу засвідчити множинність підходів до їх розуміння та уточнити їхню сутність стосовно молодшого шкільного віку. Так, під поняттям *діалог* ми розуміємо процес двостороннього спілкування в конкретній ситуації буття, у якій кожен з учасників поперемінно виконує роль мовця й слухача; *діалогічне мовлення* – форму мовлення з безпосереднім обміном висловлюваннями між двома або кількома особами за умови стислості висловлювання, широкого використання невербальних засобів спілкування (міміка, жести), інтонації; *діалогічні вміння* стосовно дітей молодшого шкільного віку розуміємо як такі, що забезпечують взаємодію між дітьми та дорослими, участь малюків у розмові, наявність умінь підтримувати й завершувати її, доречно використовуючи формули мовленнєвого етикету.

2. На основі розроблених критеріїв та показників – мотиваційного (інтерес до спілкування, широта контактів, уміння дітей вступати в ініціативні відносини з партнерами по спілкуванню); змістовного (спрямованість діалогу, тривалість та розгорнутість діалогу, рівень самостійності мовленнєвих дій); комунікативного (уміння говорити виразно, висловлюватися логічно, зв'язно, у нормальному темпі, використовувати

різноманітні типи мовленнєвих висловлювань, мовленнєві засоби та еталони) – схарактеризовано рівні сформованості діалогічного мовлення дітей молодшого шкільного віку в художньо-мовленнєвій діяльності (високий, достатній, базовий і початковий).

3. Основними принципами впровадження розробленої методики навчання діалогічного мовлення молодших школярів у процесі художньо-мовленнєвої діяльності було визначено комунікативно-діяльнісний; культурологічний; проблемно-пошуковий, що націлювало на комунікативний характер навчання, урахування особистісної значущості для дитини предмета спілкування, задоволення ситуацією спілкування тощо. Оптимальність процесу навчання молодших школярів діалогічного мовлення забезпечувалася поетапною реалізацією розробленої методики – від пропедевтично-накопичувального, репродуктивно-диференційного до комунікативно-діялісного етапів, що забезпечувало поступовий перехід від відтворення дітьми окремих реплік, простих діалогів літературних героїв до самостійної їх побудови в мовленнєво-ігрових ситуаціях за змістом літературних текстів.

4. Ефективність упровадження методики забезпечувалася реалізацією сукупності педагогічних умов: створення мовленнєвого середовища, що стимулює розгортання діалогічної взаємодії дітей у різних формах художньо-мовленнєвої діяльності; формування в молодших дошкільників діалогічних умінь на основі художніх текстів; зміна позиції педагога в діалозі з школярами та дітей між собою, кожна з яких у процесі поетапного впровадження методики набувала своєрідного змісту й реалізувалася за допомогою спеціальних засобів, методів і прийомів.

5. Ситуаційна вправа – це спеціальне завдання, яке виконується для набуття умінь взаємодіяти усно в конкретній життєвій або практичній ситуації.

Дотримуючись умов систематизації, вправи розподілили на три групи: вправи на вміння вживати вивчені мовленнєві явища в мовленні

(вправи в яких потрібно пояснити, як треба виконати завдання); вправи на побудову власних діалогічних і монологічних висловлювань з використанням ситуації мовлення та прикладу діалогу або розмови, поданими у кейсбуці (до вправ подано ілюстративний матеріал, приклад ситуації мовлення, приклад аудіозапису діалогу або розмови, які потрібно удосконалити); вправи з використанням уявних ситуацій, без опори на готовий текст (завдання мають індивідуальний характер і не пов'язані з граматичним матеріалом).

Педагогічні умови формування вмінь взаємодіяти усно: 1) моделювання ситуацій мовлення на уроці української мови, чим стимулювати учня до певних мовленнєвих вчинків; вирішення мовленнєво-розумових завдань; 2) добір ефективних форм, методів, прийомів і засобів роботи з використанням ситуаційних завдань; 3) створення системи ситуаційних вправ і завдань з метою удосконалення мовлення учнів, формування в них вмінь взаємодіяти усно, комунікативно виправдано вживати виучувані мовленнєві явища у власних монологічних чи діалогічних висловлюваннях; 4) використання кейсбука ситуаційних вправ на уроці української мови і розвитку мовлення. У поданій структурі педагогічних умов наявні як внутрішні, так і зовнішні елементи.

Якісний аналіз результатів контрольного зрізу дав змогу зробити висновок, що учні, які навчалися за експериментальною методикою, краще вміють визначати складники ситуації спілкування, дотримуватись їх у діалогічному й монологічному мовленні, створювати й редагувати тексти відповідно до особливостей окреслених умов спілкування, мають хороші знання теоретичних відомостей з мови, використовувати їх у висловлюваннях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Апостолова Г. Про наслідки використання електронної техніки для розвитку здібностей дитини. URL: <http://www.apostolova.com.ua/wpcontent/uploads/2013/12/Елект.тех.-і дитина.pdf>
2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція): Спецвипуск журналу «Вихователь-методист дошкільного закладу» / наук. кер. А.М. Богуш ; авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л. та ін. Київ : МЦФЕР Освіта, 2012. 64 с.
3. Бацевич Ф. С. Філософія мови : підручник. 2-ге вид. Київ : Академія, 2011. 240 с.
4. Бех М. Особистісно орієнтовані технології навчання в початковій школі. *Початкова школа*. 2017. № 6. С. 36–40.
5. Бібік Н. Аналіз суперечностей у запровадженні компетентнісного підходу в шкільній освіті. *Гірська школа Українських Карпат*. 2015. № 12-13. С. 44-47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gasuk_2015_12-13_27
6. Бондарчук Є. Інтерактивні технології – шлях до створення ситуації успіху у навчальній діяльності молодшого школяра (за науково-педагогічним проектом «Інтелект України»). *Початкова школа*. 2017. № 11. С. 1–3.
7. Брильова І. В. Формування комунікативної компетентності молодших школярів. *Таврійський вісник освіти*. 2010. № 3 (31). С. 154–162.
8. Варзацька Л. О. Рідна мова й мовлення. Розвивальне навчання в початкових класах : монографія. 2-ге вид., доп., удосконалене. Кам'янець-Подільський : Абетка, 2004. 312 с.
9. Варзацька Л. Типи особистісно зорієнтованих ситуацій на уроці. *Українська мова і література в школі*. 2010. № 8. С. 22–26.
10. Вашуленко М. Дидактичні можливості Букваря для роботи над словом у процесі навчання грамоти. *Початкова школа*. 2007. № 8. С. 17-20.
11. Вашуленко М., Дубовик С. Робота над власним висловлюванням (есе) на уроках української мови. *Початкова школа*. 2017. № 9. С. 6–11.

12. Вашуленко М., Дубовик С. Робота над власним висловлюванням (есе) на уроках української мови. *Початкова школа*. 2017. № 10. С. 10–16.
13. Вашуленко О. Формування комунікативно-мовленнєвих умінь школярів на уроках літературного читання. *Початкова школа*. 2017. № 8. С. 20–24.
14. Вашуленко М. Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського – першоджерело формування українськомовної особистості дошкільників і молодших школярів. *Початкова школа*. 2013. № 9. С. 6-8.
15. Вашуленко М. С. Мельничайко О. І., Васильківська Н. А. Українська мова : підруч. для 3 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навчанням українською мовою / за ред. М. С. Вашуленка. Київ : Освіта, 2013. 192 с.
16. Вашуленко М., Собко В. Підготовка майбутніх учителів до формування мовно–мовленнєвої компетентності молодших школярів. *Початкова школа*. 2011. № 6. С. 27–31.
17. Гавриш Н. Формування в дітей готовності до шкільного навчання в інтегрованому просторі дошкільного закладу. *Освіта та педагогічна наука*. 2012. № 1. С. 7-12.
18. Гамза А. В. Аналіз тексту – теоретико-практична основа розвитку мовлення в учнів початкових класів. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2015. № 1. С. 72-75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2015_1_15
19. Гац Н. М. Формування у молодших школярів умінь використовувати засоби зв'язності тексту (на матеріалі вивчення частин мови) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ : Ін-т педагогіки АПН України, 1993. 203 с.
20. Гельфман Е. Г., Холодная М. А. Психодидактика школьного учебника. Интеллектуальное воспитание учащихся. Санкт-Петербург : Питер, 2006. 384 с.
21. Голуб Н. Компетентнісно спрямоване навчання української мови в школі: концептуальний підхід. *Теоретична і дидактична філологія*. 2012. Вип. 12. С. 26- 32.

22. Голуб Н. Культура діалогу на уроці української мови: проблеми і перспективи. *Наукові записки Національного університету Острозька академія. Сер. філологічна*. 2013. Вип. 40. С. 130-133.

23. Голуб Н. Методичні рекомендації щодо навчання української мови в умовах компетентнісного підходу. *Дивослово*. 2013. № 9. С. 2–7.

24. Грона Н. В. Система підготовки студентів педагогічного коледжу до формування у молодших школярів текстотворчих умінь : автореф. дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02. Київ, 2018. 42 с.

25. Грона Н. В. Система підготовки студентів педагогічного коледжу до формування у молодших школярів текстотворчих умінь : дис. канд. пед. наук: 13.00.02. Київ : Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2018. 665 с.

26. Грона Н. Система роботи над словниковими словами з учнями 1-4 класів. *Початкова школа*. 2009. № 5. С. 8–12.

27. Грушевський М. С. Про українську мову і українську школу / передм. Я. П. Гояна ; худож. оформл. О. В. Ковалю. Київ : Веселка, 1991. 46 с.

28. Губанова Т. Формування загальнонавчальних умінь та навичок учнів засобами особистісно орієнтованого спілкування. *Початкова школа*. 2006. № 8. С. 15–17.

29. Гуменюк І. М., Ключ Л. Р. Діалогічний дискурс у контексті сучасної лінгвістики та лінгводидактики. *Молодий вчений*. 2017. № 3. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/3/86.pdf>

30. Державний стандарт початкової загальної освіти. URL: http://intafy.at.ua/load/uchitelskaja_kopilochka/normativnye_dokumenty/derzhavnij_standart_pochatkovoji_zagalnoji_osviti_zagalni_polozhennja/30-1-0-474.

31. Діагностика готовності дітей до школи / упоряд. О. Дедов. Хотин, 2014. 194с.

32. Довбенко С. Використання засобів невербальної комунікації у суб'єкт- суб'єктній діяльності взаємодії вчителя і учня. *Гірська школа Українських Карпат*. 2016. № 15. С. 38–40.

33. Дружененко Р. Навчання рідної мови як етнопедагогічна проблема. *Українська мова і література в школі*. 2015. № 2. С. 11-15.
34. Дубовик С. Загальні методичні рекомендації щодо вивчення української мови в 2 класі. *Початкова освіта*. 2013. № 32. С. 3–10.
35. Дубовик С. Культура професійного мовлення педагога. *Початкова школа*. 2014. № 12. С. 1–4.
36. Дубовик С. Організація навчальної мовленнєво-творчої діяльності молодших школярів на уроках української мови. *Початкова школа*. 2016. № 7. С. 5–11.
37. Дубовик С. Організація навчальної мовленнєво-творчої діяльності молодших школярів на уроках української мови. *Початкова школа*. 2016. № 8. С. 15–21.
38. Дубовик С. Розвиток діалогічного мовлення молодших школярів на уроках української мови. *Початкова школа*. 2002. № 7. С. 19–22.
39. Дубовик С. Розвиток діалогічного мовлення школярів на уроках української мови. *Початкова школа*. 2006. № 2. С. 19–21.
40. Дубовик С. Фонетичні аспекти культури мовленнєвого спілкування молодших школярів. *Початкова школа*. 2013. № 5. С. 9–12.
41. Дубовик С. Фонетичні аспекти культури мовленнєвого спілкування молодших школярів. *Початкова школа*. 2013. № 6. С. 3–6.
42. Еко У., Кар'єр Ж.-К. Не сподівайтесь позбутися книжок / пер. з франц. І. Славінської. Львів : Видавництво Старого Лева, 2015. 256 с.
43. Завтра в школу / за заг. ред В. К. Котирло. Київ : Радянська школа, 1997. 128 с.
44. Закон України «Про освіту» : від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/1484-znayomtesya-zakon-ukrani-pro-svtu-2017>.
45. Захарійчук М. Д. Мовчун А. І. Українська мова : підруч. для 3 кл. загальноосвіт. навч. закл. Київ : Грамота, 2013. 176 с.

46. Захарійчук М. Д. Мовчун А. І. Українська мова : підруч. для 4 кл. загальноосвіт. навч. закл. Київ : Грамота, 2015. 192 с.
47. Захарійчук М. Д. Науменко В. О. Буквар : підруч. для 1 кл. загальноосвіт. навч. закл. Київ : Грамота, 2012. 176 с.
48. Захарійчук М. Д., Мовчун А. І. Українська мова : підруч. для 2 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навчанням українською мовою. Київ : Грамота, 2012. 176 с.
49. Зенченко Т. Ф. Підготовка майбутніх учителів до вивчення прикметника у початкових класах на компетентнісних засадах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2016. 24 с.
50. Зенченко Т. Ф. Підготовка майбутніх учителів до вивчення прикметника у початкових класах на компетентнісних засадах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Глухів, 2015. 227 с.
51. Зимильдінова А., Гірняк С. Дидактичні особливості розвитку зв'язного мовлення шестирічних першокласників. *Початкова школа*. 2011. № 3. С. 9–11.
52. Зимильдінова А., Гірняк С. Мова й мовлення молодших школярів. Наукові засади. *Початкова школа*. 2012. № 11. С. 10–14.
53. Зінченко Н. Вчимося писати есе. *Початкова школа*. 2017. № 6. С. 14–15.
54. Каліш В. Підготовка студентів до роботи зі словом. *Початкова школа*. 2001. № 2. С. 37–41.
55. Калмикова Л., Калмиков Г., Харченко Н. Феномен «компетенція» і «компетентність» у психолого-педагогічній науці і вищій педагогічній освіті. На допомогу розробникам ОПП і ОНП: погляд фахівців суміжної спорідненої спеціальності. *Початкова школа*. 2016. № 12. С. 37–41.
56. Караман С. О. Сучасні підходи до лінгводидактичної підготовки майбутнього вчителя-словесника. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. 2010. № 29. С. 169–176.

57. Кірик М. Навчання грамоти першокласників: психологічні та лінгвістичні основи. *Початкова школа*. 2012. № 7. С. 45–49.

58. Клименко А. Проблемна ситуація як засіб формування мотивації вивчення української мови. *Початкова школа*. 2014. № 9. С. 16–18.

59. Климова К. Я. Виразне читання майбутніх учителів молодших класів. *Вісник Житомир. держ. пед. ун-ту ім. І. Франка*. 2003. Вип. 11. С. 43–45.

60. Климова К. Я. Типологія літературних норм сучасної української мови у площині формування мовнокомунікативної компетентності майбутніх учителів-нефілологів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Педагогіка і психологія*. 2012. Вип. С. 203–206. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_pp_2012_36_48

61. Ключ Л. Р., Гуменюк І. М. Формування діалогічної компетентності молодших школярів засобами комунікативних ситуацій. URL: <http://conference.pu.if.ua/forum/files/22032017/10/Klj.pdf>

62. Концепція початкової освіти: Проект. *Початкова школа*. 2016. № 1. С. 1–4.

63. Концепція розвитку освіти України на період 2015-2025 років (проект) / Міністерство освіти і науки України. URL: http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/project_30102014.doc

64. Концепція середньої загальноосвітньої школи України (проект) / Національна академія педагогічних наук України. URL: <https://naps.gov.ua/uploads/files/sod/school-concept.docx>

65. Кучерук О. Методи формування комунікативної компетентності в процесі дидактичного дискурсу. URL: http://eprints.zu.edu.ua/4578/1/vip_53_15.pdf

66. Лавринченко Н. М. Проблеми і перспективи реформування освіти України на компетентнісних засадах. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Глухів : ГНПУ

ім. Олександра Довженка, 2017. Вип. 1 (33). С. 10–17.

67. Левіна Л. Розвиток мовленнєвої компетентності: діалогічне мовлення. *Початкова освіта*. 2010. № 46. С. 4–6.

68. Ленг Дж. М. Перші п'ять хвилин уроку / перекл. Н. Третякова. *Педагогічна майстерня*. 2016. № 3. С. 32–35.

69. Лобчук О. Напрями роботи з розвитку умінь мовленнєвої діяльності у молодших школярів. *Початкова школа*. 2016. № 1. С. 9–14.

70. Лушинська О. В., Ростикус Н. П. Використання мовленнєвих ситуацій та інтерактивної дошки на уроках розвитку зв'язного мовлення. *Вісник Львівського університету. Сер. педагогічна*. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2016. Вип. 31. С. 272–278.

71. Мамчур Л. Погляди В. Сухомлинського на розвиток комунікативної здатності та зв'язного мовлення молодших школярів. *Початкова школа*. 2010. № 9. С. 53–55.

72. Мамчур Л. Основні структурні одиниці мовленнєвої комунікації. URL: http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_52/28.pdf

73. Мартиненко С. Аналіз типових труднощів у процесі адаптації дітей до навчання в школі. *Початкова школа*. 2016. № 10. С. 40–42.

74. Мартиненко С. Методи комплексного педагогічного діагностування адаптації дитини до умов навчального середовища. *Початкова школа*. 2016. № 9. С. 49–51.

75. Мартиненко С. Про користь і шкоду сучасних дитячих мультфільмів. *Початкова школа*. 2016. № 5. С. 45–46.

76. Машина З. Формування комунікативної компетентності учнів (на матеріалі вивчення теми «Прикметник» у 2 класі). *Початкова школа*. 2017. № 9. С. 15–18.

77. Наконечна Л. Фонетико-орфоепічна компетенція у контексті формування професійної майстерності майбутніх учителів початкової школи. *Гірська школа Українських Карпат*. 2016. № 15. С. 68–71.

78. Новик О. Твори-мініатюри та казки В. О. Сухомлинського в сучасній школі. *Початкова школа*. 2011. № 9. С. 7–10.

79. Петрик О. Сформована внутрішня мотивація – запорука високих навчальних результатів. Методика побудови системи вправ на уроках української мови. *Учитель початкової школи*. 2017. № 1. С. 14–18.

80. Пономарьова К. Моделювання уроку української мови на компетентнісних засадах. *Початкова школа*. 2016. № 9. С. 15–19.

81. Ростікус Н. Особливості структури уроків української мови в початкових класах. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: соціокультурний вимір* / М. І. Олійник, Н. І. Мачинська, А. Ю. Войтович та ін. Львів : ФОП Кепещук П. М., 2018. С. 294–311.

82. Ростікус Н. П. Аналіз компонентів ситуаційної діалогічної діяльності учнів на уроках української мови в початкових класах. *Науковий вісник Донбасу*. 2018. № 1 – 2. URL: <http://nvd.luguniv.edu.ua/>

83. Ростікус Н. П. Мовленнєво-комунікативна готовність до навчання української мови в контексті наступності дошкільної та початкової освіти *Наступність дошкільної та початкової освіти в контексті соціальної мобільності: м-ли теоретико-практичного семінару 20 січня 2017 р.* Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. С. 161–163.

84. Ростікус Н. П. Навчально-мовленнєва комунікативна діяльність учнів початкових класів на уроках української мови. *Матеріали звітних наукових конференцій факультету педагогічної освіти*. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. Вип. 2. С. 39–40.

85. Ростікус Н. П. Ситуативні вправи як засіб формування діалогічного мовлення молодших школярів. *Глухівські наукові читання – 2015. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук* : зб. матеріалів V Міжнародної інтернет-конференції молодих учених і студентів 25-27 листопада 2015 року. Глухів : РВВ Глухівського НПУ ім. О. Довженка, 2016. С. 40–44.

86. Ростікус Н. Система вправ із розвитку зв'язного діалогічного мовлення молодших школярів. *Початкова школа*. 2018. № 7. С. 23–28.

87. Савченко О. Вивчення особистості молодшого школяра як передумова успішної організації його навчальної діяльності. *Початкова школа*. 2012. № 3. С. 1–6.

88. Савченко О. Закон України «Про освіту»: коментар у контексті проблем реформування початкової освіти. *Початкова школа*. 2018. № 1. С. 1–4.

89. Савченко О. Розвиток творчої діяльності учнів на уроках літературного читання. *Початкова школа*. 2016. № 8. С. 10–15.3

90. Савченко О. Сучасний урок: суб'єктивність навчання і варіативність структури. *Початкова школа*. 2011. № 9. С. 11–14.